

METİN TAHLİLLERİ-1

2. ÜNİTE: METİN TAHLİLİ AŞAMALARI

- **Bu ünite**
Metin tahlili aşamalarını ve metotlarını ayırt edeceksiniz.
Farklı türdeki metinlerin nasıl tahlil edileceğini ve değerlendirildiğini öğreneceksiniz.

METİN TAHLİLİ AŞAMALARI NELERDİR?

Metin tahlili; bir metni derinlemesine **anlamak**, **incelemek** ve metni **değerlendirmek** için kullanılan sistematik bir yöntemdir. Bu yöntem, metnin farklı unsurlarını inceleyerek metnin çeşitli katmanlarını ortaya çıkarmayı amaçlayan beş bölümden oluşur.

METİN TAHLİLİ

1.

Metni tanıma

2.

Eleştirel okuma

3.

Yapı, dil ve üslubu
çözümleme

4.

İçeriği
çözümleme

5.

Değerlendirme

Metni Tanıma

Bir metni okumadan önce **metni tanımak** ve **anlamlandırmak**, metinle ilgili **tahminlerde bulunmak**, zihinde metinle ilgili **sorular üretmek** için uygulanan süreçtir. Bu süreç, metinle bağ kurmanın ilk aşamasıdır.

Eleştirel Okuma

Bir metni **bütünüyle anlamak**, metni **sorgulamak** amacıyla eleştirel okuma yapılan süreçtir.

Yapı, Dil ve Üslup Unsurlarını Çözümleme

Metnin **yapısının**, **dil özelliklerinin**, **yazarın metne yansıyan niteliklerinin**, **üslup özelliklerinin** incelendiği süreçtir.

Metin tahlilinde metnin yapı unsurlarını çözümlmek, eserin derinlikli bir şekilde anlaşılması için oldukça önemlidir. Bu unsurlar, metnin anlamını oluşturmada ve okuyucuya aktarmada önemli rol oynar.

Metnin yapı özellikleri incelenirken Şu unsurlara bakılır:

- Kişiler
- Olay örgüsü
- Zaman
- Mekân
- Anlatıcı veya söyleyici
- Paragrafların birbiriyle ilişkisi
- Anlatım biçimi ve teknikleri
- Nazım birimi, nazım biçimi ve teknikleri

İçerik Unsurlarını Çözümleme

Bir metnin **içerik unsurlarının** belirlendiği ve çözümlendiği süreçtir.

Metin tahlili sürecinde metnin konusu, teması, ana düşüncesi ve yardımcı düşünceleri belirlenirken aynı zamanda metindeki tutarlılık, çatışmalar, geçerlilik ve güvenilirlik gibi unsurlar da incelenir.

Metnin **dil özellikleri ve yazarın üslubu** tahlil sürecinde önemli bir rol oynar çünkü bu unsurlar, metnin anlatımını etkiler ve okuyucuya iletmek istediği mesajı şekillendirir.

Değerlendirme

Tahlil edilerek anlamlandırılan metinlerle ilgili **ulaşılan sonuçların**, metin hakkındaki **görüşlerin ortaya konulduğu** süreçtir.

Metni değerlendirme aşamasında

- Metni tanıma
- Eleştirel okuma
- Yapı, dil ve üslup unsurlarını çözümleme
- İçerik unsurlarını çözümleme aşamalarından elde edilen bilgiler bütünsel olarak ele alınmalıdır.

Bir metin tahlil edilirken bu **beş aşama** mutlaka gerçekleştirilir. Bu aşamalar arasında **esnek geçişler** yapılabilmelidir. Örneğin bir metin eleştirel okunurken yapıyla ilgili unsurlar daha sonra özömlenmek için işaretlenebilir.

METİN TAHLİLİ METOTLARI VE ÖZELLİKLERİ NELERDİR?

Edebî bir **metni çözümlmek ve değerlendirmek** amacıyla kullanılan **kuramsal** yaklaşımlara **metin tahlili metotları** denir. Bu metotlarda metinler **farklı bakış açılarıyla** yorumlanır.

Metin tahlili metotları ile metinler daha iyi anlaşılır, çeşitli açılardan yorumlanır ve değerlendirilir.

Eleştiri metotları metinde ele aldığı yönlerle çeşitlere ayrılır. Bazı metin tahlili metotları şunlardır:

- Dış dünya ve toplum
- Sanatçı
- Eser
- Okur
- Yapı

Dış Dünyayı ve Toplumu Merkeze Alan Tahlil Kuramı

Metinleri **toplumdaki siyasi, ekonomik ve sosyal unsurların** bir yansıması olarak kabul eder. Bu metoda göre, yazarlar yaşadıkları toplumun gerçeklerini ve çelişkilerini bilinçli veya bilinçsiz olarak eserlerine yansıtır. Bu nedenle metinler, bu yansımalar bağlamında değerlendirilmelidir.

Bu kuramda sıklıkla üç yaklaşım kullanılır.

Tarihsel Eleştiri	Sosyolojik Eleştiri	Marksist Eleştiri
Metnin yazıldığı çağdaki koşullara, olaylara, sanat anlayışına ve geleneklere odaklanılır.	Metinden, yazıldığı toplumun özellikleri belirlenir.	Metnin yazıldığı dönemdeki ekonomik koşullar ve sınıf çatışmaları esas alınır.

Dış dünya ve toplum tahlil metodu ile

- Edebî metinler farklı bir bakış açısıyla yorumlanabilir ve toplumdaki sorunlara dair farkındalık oluşturulur.
- Edebî metinlerin toplumdaki değişim ve dönüşümlere nasıl katkıda bulunabileceği anlaşılır.
- Edebî metinlerin tarihî ve sosyal bağlamı daha iyi anlaşılır.

Sanatçuya Dönük Tahlil Metodu

Metinlerin değerlendirilmesinde sanatçının kişiliğine, deneyimlerine, yaşam tarzına ve metnin oluşum sürecine odaklanılır. Bu metot, metnin içeriğini ve anlamını daha iyi anlamak için sanatçının düşünce dünyasını ve yaşam koşullarını ön planda tutar.

Bu kuramda sık kullanılan yaklaşımlardan biri psikanalitik eleştiridir.

Psikanalitik Eleştirisi

Yazarın hayatı, eğitimi, çevresi, bilinçaltı, fiziki ve ruhsal durumu çerçevesinde metin incelenir.

Sanatçıya dönük tahlil metodu ile

- Edebî metinlerin yazarın zihninin bir yansıması olarak görülmesini ve yazarın duygu ve düşüncelerinin daha iyi anlaşılmasını sağlar.
- Edebî metinlerin yazılma sürecine dair bilgiler edinilir.
- Edebî metinlerin farklı yorumlarının ortaya konulmasına katkıda bulunur.

Esere Dönük Tahlil Metodu

Metni ve metnin içeriğini tahlil etme sürecinde esas olarak **esere odaklanılır**. Bu tahlil metodunda eleştirmen; **eserin kendisini, yapı özelliklerini, tema ve sembollerini, anlatım biçimlerini ve dil kullanımını** değerlendirerek anlamı çözmeyi amaçlar.

Bu kuramda sıklıkla dört yaklaşım kullanılır.

Yeni Eleştiri	Rus Biçimciliği	Arketipçi Eleştiri
Metnin biçim ve konusu bir bütün olarak ele alınır ve metnin edebî, estetik yönüne odaklanılır.	Metnin biçim özelliklerinden hareketle estetik yönü ortaya konur.	Metinde insanlığın ortak deneyimlerinin sonucu olan motifler (arketipler) çözümlenir.

Yapısalcı Eleştiri

Metinlerin yapı özelliklerini, kompozisyonunu, anlatım tekniklerini ve dil kullanımını analiz ederek metnin içeriği ve anlamı hakkında yorum yapmayı amaçlar. Metinlerin yapısını ve tekniklerini inceleyerek estetik değerlendirme ve eleştiri yapmayı hedefler.

Eser'e dönük tahlil metodu ile

- Edebî metinlerin dil ve biçim özelliklerine dair bilgiler edinilir ve metnin estetik değeri kavranır.
- Edebî metinlerin derin anlamları ve metnin arkasındaki mesajlar çözümlenir.
- Edebî metinlerin farklı metinlerle ilişkilendirilmesiyle daha kapsamlı bir yoruma ulaşılır.

Okur Merkezli Tahlil Metodu

Okura dönük tahlil metodu, bir metnin değerlendirilmesinde ve yorumlanmasında okuyucunun rolünü ön plana çıkarır. Bu metoda göre, bir metnin anlamı ve değeri okuyucunun bakış açısı, deneyimleri, kültürel arka planı ve duygusal tepkileri gibi faktörlerle belirlenir.

Bu kuramda sıklıkla dört yaklaşım kullanılır.

İzlenimci Eleştiri	Duygusal Etki Yaklaşımı	Alımlama Estetiği Yaklaşımı
Metnin, okurun duygu dünyasındaki öznel yansımaları ile incelenmesine odaklanılır.	Metin, okurda bıraktığı estetik zevk ve duygusal yönüyle incelenir.	Anlamın sadece yazar tarafından değil aynı zamanda okurun yaklaşımı ile ortaya konduğunu göstermeyi amaçlar.

Okura dönük tahlil metodu ile

- Edebî metinlerin okur üzerindeki etkisi ve okurun metni nasıl yorumladığı anlaşılır.
- Edebî metinlerin farklı yorumları ortaya konur ve metnin zenginliği keşfedilir.
- Okurlar, edebî metinlerle daha aktif bir şekilde etkileşime girer.

Metin tahlilinde farklı kuramsal metotlar kullanılabilir. Bu metotlar metnin farklı unsurlarına odaklanır ve farklı yorumlar sunar.

Metin analizlerinde kullanılan yöntemler, metnin türüne ve amacına göre değişiklik gösterebilir.

Metin tahlilleri kuramları edebiyat dışında dil bilimi, tarih, felsefe, sosyoloji; fizik, kimya, biyoloji, matematik gibi farklı disiplinlerde kullanılabilir.

FARKLI TÜRDEKİ METİNLER NASIL TAHLİL EDİLİR VE DEĞERLENDİRİLİR?

Metinler

- Metinle bağ kurma
- Eleştirel okuma
- Metnin yapısını, dil ve üslup özelliklerini çözümleme
- Metnin içerik özelliklerini çözümleme
- Eleştiri

aşamaları ile tahlil edilir.

Farklı türdeki metinler için aynı tahlil aşamaları kullanılır. Ancak metnin tür özelliklerine göre aşamalarda gerçekleştirilecek eylemler değişebilir. Örneğin şiir türündeki bir metnin yapısı farklı olduğu için yapılacak eylemler bu türün yapı unsurlarına göre şekillenir.

Metinle Bağ Kurma

Metinle bağ kurma aşamasında şu eylemler geręekleřtirilir:

- Metin hakkında tahminde bulunmak için metnin dış unsurları (uzunluğu, başlığı, alt başlıkları, yazı stili) ve kullanılan görsel, grafik, tablo gibi unsurlar incelenir.

- Tahminlerden hareketle metni okuma amacı belirlenir.
- Okuma amacına ve metin türüne uygun okuma tekniği belirlenir.
- Sahip olduğu ön bilgiler ve tahminlerden hareketle metinle ilgili sorular üretilir.

Eleştirel Okuma

Eleştirel okuma aşamasında şu eylemler gerçekleştirilir:

- Metin okunurken metindeki duygulara, düşüncelere ve görüntülere odaklanılır.
- Metni anlama ve anlamlandırmada etkili olan anahtar kelimeler belirlenir.

- Metnin bağlamından hareketle bilinmeyen kelimelerin anlamı belirlenir, gerekirse sözlüklerden faydalanılır.
- Gerektiğinde farklı okuma teknikleri (tekrar okuma, not alma, sesli okuma, altını çizerek okuma) bir arada kullanılır.

- Sahip olunan bilgi ve deneyimler ile metinde anlatılanlar arasında ilgi kurulur.
- Metnin yazarı, anlatıcısı, olay kişileri ile empati kurulur.
- Metinde anlatılanlar zihinde canlandırılır, anlatılanlarla ilgili görsel imgeler (resim, kavram haritası vb.) oluşturulur.

- Metinde anlatılanlarla ilgili sesli düşünülür, metnin devamı için tahminlerde bulunulur.
- Metinde kullanılan görsel öğelerin (grafik, tablo, şekil ve resim gibi), noktalama işaretlerinin metnin anlamına katkısı belirlenir.

Metnin Yapı, Dil ve Üslup Unsurlarını Çözümleme

Metnin yapı, dil ve üslup özelliklerini çözümleme aşamasında şu eylemler gerçekleştirilir:

- Metin, yapı ve anlam bakımından bölümlere ayrılır; bu bölümler arasındaki ilişki ve ayrıntılara odaklanır.
- Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama katkısı değerlendirilir.
- Metnin yapı unsurları çözülür.

- Edebî metinlerde merak, sürükleyicilik, etkileyicilik; bilgilendirici (öğretici) metinlerde inandırıcılık, geçerlik, tutarlılık vb. unsurların metnin planına nasıl yerleştirildiği analiz edilir.
- Bilgilendirici (öğretici) metinlerde yazarın; sanatsal metinlerde anlatıcının, söyleyicinin bakış açısı ve bu bakış açısının metni nasıl etkilediğini belirler.

- Yazarın veya şairin üslubunu oluşturan unsurlar belirlenir, bu unsurların okur üzerindeki etkisi değerlendirilir.
- Yazarın veya şairin metni yazma amacı, yaşamına ve kişiliğine ilişkin bilgiler metinden belirlenir ve yazarla ilgili çıkarımlarda bulunulur.
- Yazarın veya şairin yaşamı araştırılır, edinilen bilgiler yazarla ilgili ulaşılan çıkarımlarla karşılaştırılır.

Metnin İçerik Unsurlarını özümleme

Metnin içerik unsurlarını çözümleme aşamasında şu eylemler gerçekleştirilir:

- Konu, tema, ana düşünce ve yardımcı düşünceler belirlenir; bu unsurlar arasındaki ilişki ve tutarlılık sorgulanır.
- Metnin yazıldığı dönemin edebî ve bilimsel anlayışı ile düşünsel, sosyolojik ve tarihî özelliklerinin metne yansımalarına dair çıkarımlarda bulunulur.

- Ana fikir ve anlatım özelliklerinden (konu, konuların işlenme nedeni, anlatım biçimi, metnin yapısı vb.) hareketle metnin türe özgü özellikleri belirlenir.
- Metnin ana fikri, yardımcı fikirleri ve temasının metnin türüne katkısı ile yazarın veya şairin bu metin türünü seçme nedeni sorgulanır.
- Metin özetlenir; özet metin ve ana metin anlam, içerik, kapsam ve tutarlılık bakımından karşılaştırılır.

Eleştiri-Yorum

Metni değerlendirme aşamasında şu eylemler gerçekleştirilir:

- Metin tahlilinden ulaşılan sonuçlara dayalı argümanlar oluşturulur.
- İddiaların gerekçeleri neden sonuç ilişkisi içinde açıklanır.

- Metindeki iletiler ile okurun ve diğer bireylerin dünya görüşleri, metnin yazıldığı dönemin sosyal ve kültürel yapısı yaşanan çağla karşılaştırılarak “metin-yazar-okur-dünya” arasında bağ kurulur.

- Metin hakkındaki değerlendirmeler, okunan diğer metinlerle ve farklı sanat ürünleriyle karşılaştırılır; ulaşılan sonuçlar zihinde birleştirilerek metin özgün bir şekilde anlamlandırılır.
- Düşünceler paylaşılır, tartışılır.

KAYNAKÇA

- Çetişli, İ. (2015). *Metin Tahlillerine Giriş / 1 şiir*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çıkla, S., Konyalı, B. ř. (Ed.). (2022). *Metin Tahlilinde Yeni Yaklaşımlar II*. Ankara: Çolpan Kitap.
- Günday, R. (2012). *Edebi Metinlerin İncelenmesi ve Öğretimi (2. Bs.)*. Ankara: Elhan Kitap Yayın Dağıtım.
- Kolcu, A. İ. (2019). *Edebiyat Kuramları Tanım-Tenkit-Tahlil*. Konya: Salkım Söğüt Yayınları.
- Moran, B. (2018). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2013). *Metin Tahlilleri I-II Dersi Öğretim Programı*.
- Yücel, T. (2007). *Eleştiri Kuramları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.